

ПРОБЛЕМИ ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ МОЛОДІ НА РИНКУ ПРАЦІ УКРАЇНИ

Н.І. Єсінова, А.О. Голозубова

Розглянуто актуальні проблеми безробіття серед молоді, проаналізовано стан молодіжного ринку праці, рівень зайнятості та безробіття молоді України на сучасному етапі. Розглянуто причини виникнення безробіття серед молоді та основні проблеми її працевлаштування. Запропоновано шляхи вирішення цих проблем. Сформовані завдання щодо покращення процесу працевлаштування молодих спеціалістів. Визначені основні напрями зниження рівня безробіття молоді на ринку праці та підвищення рівня працевлаштування.

Ключові слова: зайнятість, безробіття, молодіжний ринок праці, рівень безробіття, молодь, працевлаштування молоді.

ПРОБЛЕМЫ ТРУДОУСТРОЙСТВА МОЛОДЕЖИ НА РЫНКЕ ТРУДА УКРАИНЫ

Н.И. Есинова, А.А. Голозубова

Рассмотрены актуальные проблемы безработицы среди молодежи, проанализировано состояние молодежного рынка труда, уровень занятости и безработицы молодежи Украины на современном этапе. Рассмотрены причины возникновения безработицы среди молодежи и основные проблемы ее трудоустройства. Предложены пути решения данных проблем. Сформулированы задачи по улучшению процесса трудоустройства молодых специалистов. Определены основные направления снижения уровня безработицы молодежи на рынке труда и повышение уровня трудоустройства.

Ключевые слова: занятость, безработица, молодежный рынок труда, уровень безработицы, молодежь, трудоустройство молодежи.

YOUTH UNEMPLOYMENT ISSUES IN THE UKRAINIAN LABOUR MARKET

N. Yesinova, A. Golozubova

The current problems of youth unemployment were considered in the article, the situation at the youth labor market, the level of employment and unemployment

among the young people of Ukraine nowadays were analyzed. The main causes of youth unemployment and the main problems of its employment were investigated. The solutions to these problems were offered. The tasks of improving the process of young specialists' employment were elaborated. The main ways of reducing the level of youth unemployment in the labor market and increasing employment were determined. The problem of employment of young people through the years remains topical. Without seeing the job prospects in their own country, young people are more likely to receive education abroad, and stay there to work. As a result – the intellectual potential of our state is reduced, and, therefore, are reduced the prospects for economic development of Ukraine. Today the employment of youth is considered as one of the most acute social and economic problems. This is due to the fact that the labor market and the market of education services, as well as the commodity market, have been developed by supply and demand laws. Therefore it is important to control the balance of these markets for the successful development of Ukraine's economy and society as a whole. The solution of the problem of the population's employment is of high priority in any civilized country. This problem is reflected especially acute in the social and unprotected segment of the population - youth. The aim of the research is the identification of the reasons and problems of unemployment of youth in Ukraine and proposition ways of their solution. The most actual problems of modern youth are employment and lack of opportunities for self-realization. Such conclusion was made by the experts of the Institute of Gorshenin (independent non-profit analytical and research center aimed at studying the social and political processes in Ukraine and in the world) following the results of the annual program of the international researches "Students are the image of the future".

Keywords: *employment, unemployment, the youth labour market, youth, the level of unemployment, youth employment.*

Постановка проблеми у загальному вигляді. Людство в ХХІ столітті зіткнулося із загостренням соціально-економічних проблем молоді. Фінансова криза, яка переросла в соціально-економічну, призвела до різкого зростання безробіття серед молоді як у всьому світі, так і в Україні, і посилила недовіру молодих людей до уряду.

Молодь є соціально-віковою групою населення, що перебуває на стадії свого становлення, освоєння соціальних ролей, що має обмеження в дієздатності за різними сферами участі в житті суспільства й користується певними пільгами на період свого становлення. Ця особлива роль молоді в суспільстві ускладнює її становище на ринку праці. Але молодь безпосередньо впливає на майбутнє держави, використовуючи свою мобільність та інтелектуальний потенціал. Тому вирішення проблеми працевлаштування молоді сьогодні є **актуальним завданням**.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасних умовах розвитку економічної системи все більшу увагу вчені приділяють питанням, присвяченим функціонуванню ринку праці молоді, як

найповнішої реалізації їх професійного та особистісного потенціалу. Різні аспекти цієї тематики розглядають вчені, такі як: Дж.М. Кейнс, А. Оукен, А. Маршалл, А. Філіпс та ін. Їхні праці стали теоретичною основою для дослідження питань зайнятості. В Україні вивченням ринку праці займаються Василенко В.М., Лібанова Е.М., В. Онікієнко, В.М. Петух та ін. Питаннями безробіття молоді займаються такі українські вчені, як О.А. Грішнова, А.С. Лаврук, О.А. Яременко та ін.

Мета статті – аналіз особливостей і головних проблем формування молодіжної зайнятості на ринку праці України, а також визначення напрямів і розроблення пропозицій щодо зменшення безробіття серед молоді.

Виклад основного матеріалу дослідження. Молодь, як інноваційний потенціал суспільства, є однією з найбільш вразливих груп на ринку праці України в силу своїх вікових, соціально-психологічних і професійних особливостей.

Особливою соціальною групою, яка здатна зробити істотний вплив на стан ринку праці в найближчому майбутньому, є молодь, яка отримує професійну освіту. Молоді фахівці – випускники навчальних закладів, які вперше шукають роботу, так само, як і молодь без освіти і спеціальності, традиційно входять до групи ризику, будучи одними з найбільш проблематичних учасників вітчизняного ринку праці [1].

Відповідно до Закону України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» молодь, молоді громадяни – громадяни України віком від 14 до 35 років [2].

У зазначених межах виокремлюють три основні вікові групи працездатної молоді (в Україні працездатна молодь у віці від 15 до 35 років), які відрізняються одна від одної психофізіологічними характеристиками, рівнем освіти, ступенем громадянської зрілості [3]:

- перша вікова група – 15–24 роки;
- друга вікова група – 25–29 років;
- третя вікова група – 30–34 роки.

Кожна із зазначених груп відрізняється особливістю трудових орієнтацій та економічною поведінкою.

У першій групі, наприклад, виокремлюють зазвичай дві складові: підліткова група до 18 років, яка представлена здебільшого учнями шкіл і технікумів. Ця вікова група належить до слабо захищеної категорії населення. Не маючи професії та досвіду роботи, ці молоді люди виявляються в найбільш складному становищі на ринку праці. Показник працевлаштування випускників шкіл залишається найбільш низьким. Однак значне зниження рівня життя більшої частини населення змінило життєву позицію цієї категорії молоді. Багато з них прагнуть заробити гроші будь-яким шляхом.

Найчастіше це самозайнятість, наприклад, миття машин і торгівля газетами чи робота в «тіньовому» секторі економіки. Легальний ринок некваліфікованої дитячої праці вкрай вузький. Тому якщо не вирішувати проблему державного контролю за дитячою зайнятістю, виникне небезпека збільшення кримінального потенціалу суспільства.

Молодь у віці 18–24 років – це студенти та молоді люди, які завершують або здебільшого завершили професійну підготовку. Вони є найбільш вразливою групою, яка вступає на ринок праці, оскільки не мають достатнього професійного й соціального досвіду і в силу цього є менш конкурентоспроможними. Ця категорія молоді є основною частиною серед реєстрованого безробіття, оскільки активно бере участь у пошуку постійного робочого місця. Так само серед цієї молоді спостерігається сезонна зайнятість або якщо розглядати у сфері безробіття – сезонне безробіття, тому що великий відсоток молодих людей влаштовуються на роботу лише в перервах між сесіями або на час канікул.

Друга вікова група молоді 25–29 років – молоді люди, які здебільшого вже зробили професійний вибір, мають певну кваліфікацію, життєвий і професійний досвід, однак це не завжди слугує гарантією високої конкурентоспроможності.

Третя вікова група представлена молоддю 30–34 років, які вже давно зробили професійний вибір, мають кваліфікацію, достатній професійний і життєвий досвід, проте їх знання, навички, вміння та кваліфікація можуть бути застарілими в мінливих умовах ринку праці.

Працевлаштування молоді є складною й актуальною проблемою, оскільки попит на молоду робочу силу, яка не має досвіду роботи та додаткових навичок, невеликий. Так, усі причини неможливості працевлаштування молоді можна умовно поділити на три групи.

До першої групи можна віднести стереотипи, що склалися у роботодавців відносно молодого фахівця. Сьогодні можна відзначити невідповідність рівня кваліфікації випускників вимогам роботодавців - відсутність досвіду прийняття самостійних рішень, недостатні знання, необхідні для роботи в ринкових умовах, відсутність практичних навичок за набутою професією.

Друга група характеризується необґрунтованими уявленнями молоді про шляхи адаптації у сфері праці та зайнятості. Це виявляється у виборі майбутньої професії, а в подальшому – у визначенні перспектив власного працевлаштування. Вибір спеціальності, за якою буде здійснюватися навчання, часто робиться абітурієнтом з огляду на ідеальні уявлення про майбутню роботу, а не внаслідок аналізу реальної ситуації на ринку праці.

До третьої групи належить занепад значення професій технічної спрямованості для значної частини молодих людей, оскільки сьогодні найбільшим попитом у молоді користуються професії гуманітарної спрямованості.

Існують певні особливості соціального стану та трудової поведінки, через які й виникають проблеми у молоді на ринку праці. До таких особливостей можна віднести досить високий освітній рівень; наявність професії або кваліфікації; низьку адаптованість і вразливість щодо навколишнього економічного та соціального середовища; підвищені вимоги щодо працевлаштування (престижу, заробітку), змісту, характеру й умов праці.

Дуже важливим моментом життя є працевлаштування. Для молодого випускника пошук роботи за фахом – найголовніша проблема. Багато підприємств беруть на роботу випускників вищих начальних закладів, оцінюють рівень знань та їх студентські досягнення. Деякі роботодавці бачать перевагу прийому на роботу молодих спеціалістів в економії фінансових коштів на оплату роботи працівників. Підприємці шукають молодих спеціалістів з хорошими теоретичними знаннями, вважаючи, що краще практикуватися вже на тому підприємстві, на якому фахівець буде працювати. Тому виникає проблема підвищення ефективності методів розвитку кар'єри випускників навчальних закладів.

Натомість, на ринку праці існує проблема невідповідності знань та умінь, отриманих випускниками у вищих навчальних закладах, запитам роботодавців. Сучасний випускник вищого навчального закладу здебільшого характеризується амбіційністю, ініціативністю, активністю, цілеспрямованістю та невизначеністю. Дуже важливими за останні десятиріччя стали навички міжособистісного спілкування, так і комунікабельність, вміння презентувати, вести переговори, емоційний контроль. Але у сучасних випускників здебільшого такі навички відсутні або вони мають недостатній рівень володіння ними. Також значною проблемою абсолютно всіх випускників, незалежно від рівня їхньої теоретичної підготовки, підприємства вважають невміння застосовувати знання на практиці, непідготовленість до роботи в реальному бізнесі та нерозуміння того, як цей бізнес працює. Таким чином, протягом навчання у вищому навчальному закладі необізнано орієнтувати студента на вимоги роботодавця. Також посиленою напруги на українському молодіжному ринку праці сьогодні сприяли такі фактори: криза в економіці, демографічний фактор, ліквідація робочих місць із менш жорсткими та створення нових – з більш жорсткими вимогами найму, перехід підприємств у руки приватних власників.

Жорстка економічна політика в 2014 році спровокувала в Україні зростання безробіття. Як результат – закриття підприємств, падіння цілих галузей. Фінансова криза, яка стала соціально-економічною кризою, призвела до різкого зростання безробіття серед молоді у світі та збільшила недовіру молодих людей до уряду. Більш як 1,2 млрд осіб у світі – це молодь у віці від 15 до 24 років. За даними Всесвітнього економічного форуму, 357 млн з них ніде не навчалися та не працюють. Ця цифра продовжує зростати [4].

Визначаючи конкретні шляхи становлення та розвитку суспільства, держава орієнтується передусім на молоде покоління віком 16–28 років, потенціал і знання якого, помножені на досвід попередніх поколінь, можуть стати запорукою прогресивного розвитку незалежної держави. Молодь – це головний стратегічний резерв суспільних реформ, які не можуть здійснюватися без виходу на якісно новий рівень розвитку суспільства. Невикористаний потенціал має вирішальне значення для багатьох держав, що розвиваються, з великим відсотком молоді серед населення. Молодь має досить великі та суттєві переваги порівняно з іншими віковими категоріями працездатного населення. У молодих людей найбільш тривалий період майбутньої працездатності, кращі показники фізичного здоров'я та витривалості, порівняно високий загальноосвітній рівень, найбільша професійна та міграційна мобільність. Водночас молоді люди більше за інші вікові групи страждають через відсутність роботи. В Україні молодіжне безробіття вважають однією з найактуальніших проблем соціально-економічної політики держави, оскільки молодіжні проблеми суттєво впливають на майбутнє економіки та державне становлення України [5]. Незважаючи на те, що державними органами розроблено та впроваджується ціла низка заходів щодо реалізації молодіжної політики на політичному, соціальному, економічному, законодавчому й організаційному рівнях, проблеми молоді у сфері освіти, професійної підготовки, зайнятості, охорони здоров'я та соціальних питань у повному обсязі не вирішено.

Британська *The Guardian* опублікувала дані, які дозволяють оцінити втрати європейської економіки від молодіжного безробіття. Ця цифра сягає 153 млрд євро на рік. Така ситуація призводить до економічних збитків. Це і соціальні виплати, і неотриманий прибуток. Щотижня ці втрати перевищують 3 млрд євро [6].

За даними Державної служби статистики України, у 2015 році рівень зайнятості серед осіб у віці 25–29 років становив 71,1% та був вищим, ніж у середньому серед усіх вікових груп (56,0%), а серед осіб віком 15–24 роки цей показник становив лише 27,9%. Низький рівень зайнятості таких осіб зумовлений тим, що молодь у такому віці

навчається та не має стійких конкурентних переваг на ринку праці. Рівень безробіття, визначений за методологією Міжнародної організації праці (МОП), серед молоді у віці 25–29 років у 2015 році становив 12,2%. Серед осіб у віці 15–24 роки цей показник становив 22,8% та був більш як удвічі вищий, ніж цей показник серед усіх вікових груп. Високий рівень безробіття зумовлений тим, що значна частина молодих людей не має необхідних професійних навичок і досвіду роботи [7].

У 2015 році статус безробітних у державній службі зайнятості мали 405,5 тис. осіб у віці до 35 років. Серед безробітних у віці до 35 років, зареєстрованих у Державній службі зайнятості, які мали професійний досвід, станом на кінець 2015 року: кожний п'ятий раніше працював в оптовій та роздрібній торгівлі, у переробній промисловості працювало 15,7% молодих осіб; у сфері державного управління й оборони – 13,0%; у фінансовій та страховій діяльності – 10%, у сільському, лісовому та рибному господарстві – 9,2% [5].

Державною службою зайнятості для подолання проблеми безробіття, зокрема серед молоді, здійснюються заходи щодо активної політики сприяння зайнятості населення: надання інформаційних, консультаційних і профорієнтаційних послуг, створення банку вакансій і пошук відповідної роботи, сприяння в працевлаштуванні громадян, у тому числі шляхом організації підприємницької діяльності, організація професійної підготовки, перепідготовки, підвищення кваліфікації безробітних, організація та фінансування громадських робіт, виплата допомоги по безробіттю.

У 2015 році за допомогою Служби зайнятості знайшли роботу 152 тис. молодих громадян, у тому числі 97,5 тис. безробітних. Серед молодих осіб, які мають додаткові гарантії у сприянні працевлаштуванню (молодь, яка закінчила або припинила навчання у загальноосвітніх, професійно-технічних і вищих навчальних закладах; яка звільнилася із строкової військової або альтернативної (невійськової) служби і яка вперше приймається на роботу), Державною службою зайнятості в 2015 році на перше робоче місце працевлаштувалися 632 таких особи [5].

Проблеми соціального захисту безробітної молоді недостатньо врегульовані на законодавчому рівні, що значно впливає на її матеріальне становище та соціальну поведінку. Останнім часом наявна тенденція до збільшення кількості безробітної молоді, у якій безробіття триває понад рік, і, як наслідок, втрачаються професійні навички. До того ж молоді люди розраховують на допомогу держави, батьків, що також знижує мотивацію до праці.

Сьогодні роботодавці приділяють увагу випусникам вищих навчальних закладів за технічним напрямом підготовки, молодим фахівцям із інформаційних технологій і випусникам інженерно-технічних спеціальностей. Також переважно за спеціальністю працюють і юристи. Зовсім протилежна ситуація сьогодні спостерігається серед економістів та архітекторів.

Основними мотивами, що спонукають молодь змінити роботу або знайти додатковий заробіток, є:

- низький рівень оплати праці;
- відсутність кар'єрного зростання;
- незадоволеність умовами праці;
- майбутнє звільнення або закінчення строку контракту;
- невивплата заробітної плати;
- невідповідність роботи отриманій кваліфікації;
- інші особисті причини.

Порівняно зі світовими даними дані щодо офіційного молодіжного безробіття в Україні, на перший погляд, не критичні. Проте відомості Держстату рідко відображають реальну картину.

Висновки. У сучасних умовах необхідно активізувати процеси підтримки ініціатив молоді щодо професійної підготовки та працевлаштування, заохочення її до активного пошуку роботи й отримання спеціальності або професії, що користуються попитом на ринку праці. Для цього дуже важливою є повна та кваліфіковано надана інформація щодо перспектив професійного зростання молоді.

Варто створювати такі умови, завдяки яким молодь була б зацікавлена в регламентованих видах діяльності, сприяти відродженню ціннісних орієнтацій до праці, які є основними засобами досягнення різноманітних цілей і отже, виконують функцію регулятора соціальної поведінки особи.

Засоби масової інформації, молодіжні організації повинні психологічно готувати молодь до усвідомлення нею тієї ролі, яку вона може та буде відігравати в розвитку своєї країни, зміни ставлення до деяких поширених серед молоді форм діяльності, що є тимчасовими та неперспективними за умов функціонування цивілізованого ринкового середовища.

Основними заходами в межах реформування системи освіти мають стати: створення дієвої та ефективної системи безперервного навчання; введення в усіх навчальних закладах дисципліни, яку б викладав практикуючий психолог, який формував би у молоді позитивну мотиваційну поведінку в ставленні до праці, упевненість у собі тощо; покращення роботи центрів зайнятості; здійснення прогнозування обсягів професійної підготовки молоді в навчальних

зкладах різних типів з урахуванням попиту на ринку праці; посилення інформаційні роботи молодіжного центру зайнятості та підвищення рівня співпраці з громадськими студентськими організаціями ВНЗ та ін.

Державна політика щодо боротьби з молодіжним безробіттям є недостатньо ефективною. Це підтверджується відсутністю зв'язку між ВНЗ і ринком праці, недостатнім стимулюванням роботодавців, які створюють робочі місця для молоді.

Отже, рішення проблем молодіжного безробіття, невідповідність ринку освітніх послуг і потреб ринку праці можливо тільки з позиції комплексної, системної співпраці між державою, навчальними закладами та роботодавцями.

Список джерел інформації / References

1. Молодь та молодіжна політика в Україні: соціально-демографічні аспекти / за ред. Е. М. Лібанової. – К. : Інститут демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи НАН України, 2010. – 248 с.

Libanova, E.M. (2010), *The youth and youth politics in Ukraine: socio-demographical aspects*, Institute of demography and social research named after M.V. Ptuha NAS of Ukraine, Kyiv, 248 p.

2. Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні N 5462-VI із змінами та доповненнями від 16.10.2012 : Закон України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.rada.gov.ua

"On rendering social formation and development of youth assistance in Ukraine", available at: www.rada.gov.ua

3. Про зайнятість населення : Закон України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://search.ligazakon.ua/1_doc2.nsf/link1/T125067.html

"On employment of the population", available at: http://search.ligazakon.ua/1_doc2.nsf/link1/T125067.html

4. Українська правда. Економічна правда. Молодіжне безробіття: втрачене покоління [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.epravda.com.ua/news/2012/03/16/318783/view_print

"Ukrains'ka Pravda. Econimichna Pravda The youth's unemployment: generation lost", available at: http://www.epravda.com.ua/news/2012/03/16/318783/view_print.

5. Державна служба зайнятості України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.dcz.gov.ua/control/uk/statdatacatalog/list/category?cat_id=3054

"State office of employment of Ukraine". available at: http://www.dcz.gov.ua/control/uk/statdatacatalog/list/category?cat_id=3054

6. Аналітична записка щодо перспективи запровадження в Україні гарантованого забезпечення молоді першим робочим місцем [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://old.niss.gov.ua/Monitor/December2009/15.htm>

"Analytical note on perspectives of requisition for guaranteed first working place for youth in Ukraine", available at: <http://old.niss.gov.ua/Monitor/December2009/15.htm>

7. Статистичні дані Державного комітету статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.ukrstat.gov.ua.

"Statistics provided by State comitee of statistics of Ukraine", available at: www.ukrstat.gov.ua.

Голозубова Анастасія Олександрівна, студ., економічний факультет, Харківський державний університет харчування та торгівлі. Адреса: вул. Клочківська, 333, м. Харків, Україна, 61091. Тел.: 0689083101; e-mail: anastasiya_golozubova@rambler.ru.

Голозубова Анастасія Александровна, студ., экономический факультет, Харьковский государственный университет питания и торговли. Адрес: ул. Клочковская, 333, г. Харьков, Украина, 61091. Тел.: 0689083101; e-mail: anastasiya_golozubova@rambler.ru.

Golozubova Anastasiya, stud., Faculty of Economics, Kharkiv State University of Food Technology and Trade. Address: Klochkivska str., 333, Kharkiv, Ukraine, 61091. Tel.: 0689083101; e-mail: anastasiya_golozubova@rambler.ru.

Єсінова Ніна Ігорівна, канд. техн. наук, проф., кафедра економічної теорії та права, Харківський державний університет харчування та торгівлі. Адреса: вул. Клочківська, 333, м. Харків, Україна, 61051. Тел.: 349-45-53; e-mail: nisata@rumbler.ru.

Єсінова Ніна Игоревна, канд. техн. наук, проф., кафедра экономической теории и права, Харьковский государственный университет питания и торговли. Адрес: ул. Клочковская, 333, г. Харьков, Украина, 61051. Тел.: 349-45-53; e-mail: nisata@rumbler.ru.

Yesinova Nina, PhD., Professor, Department of economics and Law, Kharkiv State University of Food Technology and Trade. Address: Klochkivska str., 333, Kharkiv, Ukraine, 61051. Tel. 349-45-53; e-mail: nisata@rambler.ru.

*Рекомендовано до публікації д-ром екон. наук, проф. В.А. Гросул, канд. екон. наук, проф. О.А. Кругловою.
Отримано 15.04.2017. ХДУХТ, Харків.*